

centenari ed epistulares. Costoro restano e sono distinti dagli operai e dal Comes, e tutte le volte che le fonti ci ricordano un primicerio, si deve ricordare che costui fa parte degli ufficiali di zecca e non degli operai, né va confuso col responsabile della stessa.

c) Comes sacrarum largitionum

Per quanto possa interessare si può riprodurre la costituzione di Zenone già citata nella prima parte di questa trattazione: Delle dignità

64 L'imperatore Zenone Augusto a Sebastiano prefetto del pretorio:

Nemi ex his, qui obnoxii curiae constituti ab initio felicissimi nostrae pietatis imperii Comites privatarum nostrae, vel piissimae Augustae patris, sive Comites largitionum, vel Comites domesticorum, Questores, vel Magistri officiorum, licet ad actum administrationis gerendum proveci sunt, vel in posterum provehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus evitare: sed obligatos cum liberis suis quaecumque progeni-

tis, et facultatibus suis post administrationem depositam, curiae commoditatibus inservire: nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognitis muniantur.

Nam alia universa legitima vel ex constitutionibus data privilegia integra volumus, illibataque servari.

Ne tamen indulti honoris inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, per substitutos suarum periculo facultatum curialibus muneribus respondententes: habeantque integra, illibataque privilegia dignitatis.

Eos vero, qui prefatas dignitates ante initium nostri imperii consecuti sunt: cum facultatibus suis, et post eam dignitatem progenitis filiis, a curialibus nexibus, vel onere decernimus liberari. Hos autem, qui quocumque tempore Patricii, vel Consules, aut Consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut Magistri militum, vel Praefecti praetorio Orientis, vel Illirici, vel Urbis administrationem in actu positi quandoque gesserunt, aut postea gesserint: omnimodo cum facultatibus suis et post eam dignitatem progenitis filiis, a curiarum nexibus, vel onere decernimus liberari.

Giustiniano XII, 31, 66.

Curialibus consortiis consulentes, censemus, ut nemo sibi blandiatur, et non certis modis sese liberum esse extimet: sed pro nostra forma tantummodo sciat posse libertatem sibi curialis competere conditionis: omnibus anterioribus modis quos non comprehendit praesens sanctio, ex praesenti die antiquandis. Si quis igitur vel summum Patriciatus honorem fuerit consecutus, sive infulis Consolatus honorarii aut ordinarii fuerit ampliatus, ut vel consul, vel Consularis efficiatur: seu Praefectorum praetorio infulas susceperit gubernandas; vel Urbicariam (in ipso tamen actu) meruerit praefecturam, necnon Magistri militum officium gerendum susceperit, is gaudeat se huiusmodi conditionis esse exortem, et liberum cum suis facultatibus suaque posteritate, quam postquam meruerit dignitatem, vel actum gesserit, ediderit: anterioribus filiis in conditione pristina remansuris, tam Praefecturae quaeris quam viri eloquentissimi fisci patroni: tam Praefecturae quae Orientalibus et Illyriacianis praesidet sedibus, quam Urbicarum, nexibus cu

riae liberantur, cum ad fisci patronatum pervenerint, una cum substantiis et liberis suis, quos vel ante habuerint, vel postquam ad eundem gradum provecti sunt. Viri etiam clarissimi principes agentium in rebus, curiae libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: et viri spectabiles proximi sacri scrinii nostrae memoriae, et sacrarum epistularum, necnon sacri scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum et dispositionum cum substantiis suis et liberis quos post emensa stipendia susceperant: hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum quos multo, longo, prolixoque tempore pertulerint, intactum illibatumque conservamus: ut hi omnes fortuna curiali liberentur cum sua substantia, suaque sobole, secundum ea quae praediximus. Ex aevo autem sequante progenites antea, nullius futuri fisci patroni liberos concedimus liberandos: ut ne quod summis apicibus dignitatum non est concessum, hoc alii sibi audeant vindicare: sed progeniti filii antequam ad fisci patronatum pervenerint, in conditione pristina remaneant. Aliis autem modis quam his quos sigillatim numeravimus, sive

legibus antiquis comprehensi sunt qualis erat is quem ex tribus maribus concessum ante fuerat patri maxime Senatui sociare sive ecc. ecc.

L'elenco delle cariche liberate dalla curia, e così anche dagli obblighi curiali è tassativo, (1). Si riportano ora alcune norme che indicano i criteri di nomina dei magistrati cittadini.

X, 31,45: "Ad subeunda patriae munera dignissimi meritis et facultatibus curiales eligantur; ne tales forte nominentur, qui functiones publicas implere non possunt".

Quindi solo i più ricchi curiali possono assurgere alle più alte cariche, e si può credere che non fossero in molti ad esserlo. Né ora sotto Giustiniano,

---

(1) Se vogliamo, sembra che si possa fare un parallelo fra Curia e attuale Parlamento, fra somme cariche e attuale Governo, sempre però tenendo presente che al tempo, solo i grossi proprietari fondiari potevano far parte della Curia, e che essi a differenza di oggi, rispondevano col proprio personale patrimonio, del loro operato.

né poi, specifichiamolo fin da ora, al tempo dei Longobardi.

Per quanto riguarda chi resta decurione, si rilevano nel Codice giustiniano alcune norme che sono simili a quelle già dette a proposito dei funzionari. E cioè sono esentati dalla milizia:

X, 31,55 "Si quis decuriae, aut subiectus curiae aus fuerit ullam affectare militiam, nulla temporis praescriptione muniantur, sed ad conditionem propriam retrahantur: nec ipse, vel eius liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriae debentur, valeant declinare". Anzi:

X, 31,42 "Militaribus viris nihil sit commune cum curiis nihilque sibi licitum sciant, quod suae non subiectum est potestati: nullum iniuria, nullum ver bere, nullum gravi pulsatione Tribunus, Duxve ille, aut Comes sit, curialem principalemve contingat. Si quis posthac temerario, et inconsiderato ausu ullum ex principalibus viris usurpata attrectaverit iniuria: sciat se decem libras auri esse multandum".